

Informatīvais ziņojums

“Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanas progresu”

I. IEVADS

Informatīvais ziņojums “Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanas progresu” ir sagatavots, pamatojoties uz 2019. gada 4. aprīļa Ministru kabineta rīkojuma Nr. 155 “Par darba grupu” 3.3. apakšpunktu un Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību 202. punktā noteikto valsts aizsardzības attīstības virzienu – visaptveroša valsts aizsardzības sistēma.

II. VISAPTVEROŠA VALSTS AIZSARDZĪBAS SISTĒMA

Ministru kabineta 2019. gada 8. janvāra sēdē (prot. Nr. 1 29. §) tika izskatīts Aizsardzības ministrijas sagatavotais informatīvais ziņojums “Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu Latvijā”¹, kurā iezīmēti nozīmīgākie visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas pamatelementi, tās darbības mērķi, uzdevumi un sasniegtie rezultāti, kā arī veicamās darbības sistēmas pakāpeniskai ieviešanai.

Visaptveroša valsts aizsardzības sistēma mainīgajā reģionālajā un globālajā drošības situācijā, kur arvien nozīmīgāku lomu ieņem hibrīdapdraudējums (nemilitāru pārnozaru spēju kopums, kas papildus militārajam apdraudējumam var tikt izmantots pretinieka nacionālo interešu aizstāvībai ārvalstīs) un hibrīdkara² potenciāls, prasa stiprināt valsts militārās aizsardzības spējas ciešā sasaistē ar visas valsts iekārtas un sabiedrības noturīguma veicināšanu un gatavību pārvarēt ārēju, naidīgu faktoru radītu krīzes situāciju, kā arī spēju pretoties un pašatjaunoties pēc izaicinājumiem un krīzēm.

Visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanai ir izvirzīti septiņi pamatdarbības virzieni, kas veido visaptverošas valsts aizsardzības ietvaru:

1. Militāro spēju attīstība un stratēģiju pilnveidošana;
2. Sadarbības sekmēšana starp privāto un publisko sektoru aizsardzības jomā;
3. Valstiskuma pamatu pasniegšana Latvijas skolās un sabiedrības izglītošana;
4. Civilā aizsardzība un katastrofu pārvaldīšana;
5. Psiholoģiskā aizsardzība;
6. Stratēģiskā komunikācija;
7. Tautsaimniecības noturība pret krīzēm.

Saskaņā ar informatīvo ziņojumu Aizsardzības ministrija ir atbildīgā valsts pārvaldes institūcija, kas koordinē visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu, sniedzot atbalstu visām nozarēm apdraudējuma un izaicinājumu apzināšanā un risinājumu formulēšanā, veicinot nozaru (ministriju, nozaru iestāžu, privātā un nevalstiskā sektora) noturīgumu un spēju pretoties gan sektorālām, gan plašām pārnozaru krīzes situācijām un apdraudējumiem. Savukārt tas ietekmē visas sabiedrības gatavību pretoties šādām situācijām, veicinot sabiedrības izpratni par komplekso

¹ Informatīvais ziņojums “Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu Latvijā”. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40462120>

² Nacionālās drošības likuma 22. panta sestā daļa: “Kara laiks iestājas, ja ārējs ienaidnieks ir izdarījis militāru iebrukumu vai citādi vērsies pret valsts neatkarību, tās konstitucionālo iekārtu vai teritoriālo integritāti.”

apdraudējuma dabu un spēju apzināties katra sabiedrības locekļa eventuālo nozīmīgumu valsts aizsardzībā un tās kontinuitātes nodrošināšanā.

III. VISAPTVEROŠAS VALSTS AIZSARDZĪBAS JAUTĀJUMU KOORDINĀCIJAS DARBA GRUPA

Nemot vērā, ka visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešana aptver visas nozaru ministrijas, tika saskatīta nepieciešamība veidot pārraugošu un koordinējošu formātu, kura uzdevums būtu ne tikai pārraudzīt visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanas gaitu, bet arī politiskā līmenī pieņemt konceptuālus lēmumus par būtiskiem identificēto izaicinājumu risinājumiem.

Tādējādi saskaņā ar 2019. gada 4. aprīļa Ministru kabineta rīkojuma Nr. 155 “Par darba grupu” 2. punktu tika izveidota visaptverošas valsts aizsardzības jautājumu koordinācijas darba grupa ar Ministru prezidenta biedru, aizsardzības ministru kā tās vadītāju.

Darba grupu pārstāv visu nozaru ministri, kā arī Valsts kancelejas direktors.

Darba grupas pamatuzdevums ir nodrošināt visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanas jautājumus augstākajā līmenī, kā arī sniegt stratēģiska līmeņa vadlīnijas visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas un rīcības plānu izveidei un starpnozaru koordinācijai. Tāpat, lai nodrošinātu pārraudzību, darba grupas darbību lokā ir Aizsardzības ministrijas (valsts sekretāru līmenī) vadītās darba grupas ekspertu ziņojumu uzklauššana un vadlīniju, kā arī turpmāk veicamo darbību apstiprināšana un jaunu uzdošana.

Izveidotā sadarbība starp ministrijām ministru darba grupas ietvaros ir sekmējusi izpratni par visaptverošas valsts aizsardzības ieviešanas procesu ministriju vidū.

Darba grupa 2019. gadā tika sasaukta uz trim sēdēm – 29. aprīlī, 12. jūlijā un 12. decembrī. Sēdēs tā izskatīja, koordinēja un atbalstīja dažādus ar visaptverošas valsts aizsardzības ieviešanu saistītus procesus, kas plašāk aprakstīti informatīvā ziņojuma nākamajā nodaļā.

Darba grupas sēdēs tika izskatīti un pieņemti zināšanai arī vairāki ziņojumi no Ekonomikas ministrijas un Zemkopības ministrijas saistībā ar Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra sēdes protokollēmuma Nr. 50 52. § 4. un 5. punktu, kas nosaka Zemkopības ministrijai un Ekonomikas ministrijai izstrādāt priekšlikumus, kā krīzes (kara) laikā cilvēki un tautsaimniecība tiks nodrošināta ar pārtikas, ūdens un pirmās nepieciešamības precēm.

Vairākus ziņojumus sniedza Iekšlietu ministrija, jo līdz ar jaunā Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likuma stāšanos spēkā Iekšlietu ministrijai ir uzdots izstrādāt jaunu Valsts civilās aizsardzības plānu, iekļaujot tajā gan sadaļu par civilo aizsardzību kara laikā un tās iekļaušanu pašvaldību civilās aizsardzības plānos, gan sadaļu par kritisko pakalpojumu definēšanu cilvēku un sabiedrības izdzīvotspējai kara laikā.

Nemot vērā, ka visaptverošas valsts aizsardzības sistēma paredz valsts, sabiedrības un tautsaimniecības noturību un spēju pretoties ne tikai militāra rakstura krīzēm un karam, bet arī jebkurām citām krīzēm, kas skar valsts, tautsaimniecības un ekonomikas normālu funkcionēšanu, tajā skaitā dažādām dabas un tehnogēnām

katastrofām, ministru darba grupa sēžu ietvaros uzklausa arī Zemkopības ministrijas, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas un Iekšlietu ministrijas ziņojumus par vētras, meža ugunsgrēku, plūdu un cūku mēra seku likvidācijas gaitā gūtajiem secinājumiem.

Darba grupas sēdēs uzklausi ziņojumi sniedza ieskatu aplūkotojos jautājumos, lai plānotu turpmākās darbības un ministriju sadarbību visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanā.

IV. VISAPTVEROŠAS VALSTS AIZSARDZĪBAS SISTĒMAS IEVIEŠANAS PROGRESS

Visaptverošā valsts aizsardzība ir viena no valdības prioritātēm, kas paredz stiprināt aizsardzības spējas sasaistē ar valsts un sabiedrības gatavību pašorganizēties un pārvarēt krīzes.

Lai arī Latvija ir visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanas sākumposmā, 2019. gadā notika aktīvs darbs pie sabiedrības informēšanas, normatīvo aktu pilnveidošanas, valsts un privātā sektora sadarbības stiprināšanas, kā arī sabiedrības iesaistes valsts militārajā aizsardzībā, ievērojot visus visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas pamatdarbības virzienus.

Ministriju iekšējās galda izspēles mācības darbībai krīzes (kara) laikā

Atsaucoties uz Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra sēdes protokollēmuma Nr. 50 52. § 12. punktu, kas noteic, ka katrai ministrijai līdz 2019. gada 1. novembrim ir jāveic iekšējās resoriskās krīzes vadības mācības, viens no darba grupas sākotnējiem uzdevumiem visaptverošas valsts aizsardzības jautājumu koordinēšanā bija noteikt, lai katra ministrija minētās mācības izpildītu laikā, lai mācībās gūtos secinājumus un risināmos jautājumus varētu ietvert turpmākajā ministriju darbā, lai attīstītu ministriju stratēģiju un darbību valsts apdraudējuma situācijās.

Mācību mērķis bija palīdzēt katrai ministrijai definēt attiecīgās nozares iestāžu uzdevumus darbībām krīzes (kara) laikā un pārbaudīt ministriju krīzes reaģēšanas plānus konkrētā mācību situācijā, kā arī konstatēt nepieciešamos uzlabojumus.

Par galveno mācību secinājumu tika noteikta nepieciešamība ministrijām un to padotības iestādēm ik gadu veikt šādas resoriskās krīzes mācības, kā arī izstrādāt un pilnveidot ministriju un padotības iestāžu trauksmes plānus.

Balstoties uz ministriju mācībās identificētajiem problēmjautājumiem, kas skar starpinstitūciju līmenī risināmos secinājumus, vairākas tēmas (finanšu nozares pakalpojumu un enerģētikas rezervju pieejamība, krīžu komunikācijas praktiskā izspēle valsts apdraudējuma situācijā, ministriju un iestāžu personāla, kas nodrošina kritiskās funkcijas valsts apdraudējuma gadījumā, noteikšana u. c.) tika iekļautas arī 2019. gada rudenī notikušajās valsts apdraudējuma pārvarēšanas mācībās “KRISTAPS 2019”.

Ministriju izvērtējums par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu savas atbildības jomās

Ar 2019. gada 8. janvāra Ministru kabineta sēdes protokola Nr. 1 29. § “Informatīvais ziņojums “Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu Latvijā”” tika noteikts visām ministrijām 2019. gadā iesniegt izvērtējumu par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu savas atbildības jomās.

Apkopojot ministriju sniegto informāciju, secināts, ka visām ministrijām ir jāturpina pilnveidot un padziļināti analizēt to nozaru lomu visaptverošas valsts

aizsardzības sistēmā, ko būtu iespējams attīstīt gan ar trauksmes un krīzes plānu izstrādi, gan ar mācībām, iesaistot tajās padotības iestādes un nozaru komersantus.

Tika secināts, ka Nacionālo bruņoto spēku (t. sk. Zemessardzes), Valsts policijas un privāto apsardzes komersantu resursi ir nepietiekami, lai nodrošinātu kritiskās infrastruktūras, valsts apdraudējuma pārvarēšanā iesaistīto valsts un pašvaldību iestāžu, kā arī sabiedrībai nozīmīgu objektu pastiprinātu fizisko apsardzi valsts apdraudējuma gadījumā. Tādējādi nepieciešams analizēt un noteikt iespējamās risinājumus, lai valsts apdraudējuma gadījumā nodrošinātu pastiprinātu fizisko apsardzi.

Lai sekmīgāk risinātu tādas starpnozaru jautājumus kā pārtikas, medicīnas preču un naftas produktu rezerves un ar valsts budžetu saistītos procesus, kas ir būtiski krīzes situācijās, nepieciešams tos iekļaut nākamo valsts apdraudējuma pārvarēšanas mācību “KRISTAPS” izspēlē, tāpat izspēlēt Civilās aizsardzības Operatīvās vadības centra galda izspēlē par darbībām kara laikā.

Mācības “KRISTAPS 2019”

Visaptverošas valsts aizsardzības ieviešanas sākotnējā posmā kā viena no prioritātēm tika izvirzīta sadarbības sekmēšana starp privāto un publisko sektoru aizsardzības jomā, tādējādi 2019. gada rudenī ikgadējās valsts apdraudējuma pārvarēšanas mācībās “KRISTAPS” pirmo reizi tika iesaistīts privātais sektors.

Šo mācību ietvaros norisinājās 26 izspēles, kurās piedalījās aptuveni 300 dalībnieku (tai skaitā 71 komersants, 14 NVO pārstāvji un 5 pašvaldību pārstāvji).

Mācību “KRISTAPS” izspēļu rezultāti ļauj secināt, ka arī komersantiem ir nepieciešams organizēt mācības un regulāri apmācīt darbiniekus rīcībai krīzes situācijās. Tādējādi Aizsardzības ministrija ir gatava turpināt izveidoto sadarbību ar privātā sektora pārstāvjiem, lai organizētu mācības un pilnveidotu uzņēmumu zināšanas par nepieciešamo rīcību krīzes un kara gadījumā.

Balstoties uz Aizsardzības ministrijas secinājumiem par mācību “KRISTAPS” norisi un izskatītajiem problēmjautājumiem, tika izvirzīti vairāki priekšlikumi un iegūti secinājumi saistībā ar kritiskajiem pakalpojumiem un turpmākajām darbībām valsts apdraudējuma pārvarēšanā. Būtiski ir nodrošināt kritiskos pakalpojumus krīzes situācijās, tādēļ ir jānosaka minimālais kritisko pakalpojumu grozs un pienākums to nodrošināt iedzīvotājiem jebkurā situācijā.

Lai to nodrošinātu, Aizsardzības ministrija ir izstrādājusi arī grozījumus vairākos normatīvajos aktos.

Ar visaptverošu valsts aizsardzību saistīto normatīvo aktu virzība

Lai pilnveidotu normatīvos aktus saistībā ar visaptverošu valsts aizsardzību, 2019. gadā Aizsardzības ministrija, Ekonomikas ministrija un Iekšlietu ministrija sagatavoja grozījumus vairākos normatīvajos aktos.

Visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanas sākotnējā posmā kā viens no identificētajiem problēmjautājumiem bija noteikt, ka sabiedrība tiek nodrošināta ar pārtiku un dzeramo ūdeni krīžu un kara laikā, ievērojot to, ka noteiktos apstākļos sabiedrība pati nespēs apgādāt sevi ar šīm precēm pietiekamā daudzumā.

Tādējādi ministru darba grupā tika noteikts Zemkopības ministrijai aktualizēt Ministru kabineta noteikumus Nr. 585 “Par iedzīvotāju nodrošināšanu ar pārtiku valsts apdraudējuma gadījumā”. 2019. gada nogalē noteikumu grozījumi tika izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē un drīzumā tiks iesniegti izskatīšanai Ministru kabinetā. Savukārt Ekonomikas ministrija turpina aktīvu darbu saistībā ar Ministru kabineta noteikumu Nr. 755 “Noteikumi par iedzīvotāju nodrošināšanu ar pirmās

nepieciešamības rūpniecības precēm valsts apdraudējuma gadījumā” aktualizēšanu, un šobrīd tiek precizēts rūpniecības preču saraksts.

Ministru darba grupā kā viena no Iekšlietu ministrijas prioritātēm visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas sekmēšanā tika izvirzīta Valsts civilās aizsardzības plāna izveide. 2019. gadā minētais plāna projekts tika sagatavots izsludināšanai Valsts sekretāru sanāksmē, un šobrīd notiek tā saskaņošana starp ministrijām un valsts iestādēm.

Aizsardzības ministrija 2019. gadā izstrādāja grozījumus trīs likumos, kas ir tieši saistīti ar visaptverošas valsts aizsardzības ieviešanu. Izveidotie likumprojekti balstās uz mācību “KRISTAPS” iepriekšējo gadu secinājumiem un ietver grozījumus Mobilizācijas likumā, Nacionālās drošības likumā un likumā “Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli”.

Grozījumu Nacionālās drošības likumā mērķis ir noteikt kritisko infrastruktūru un kritiskos finanšu nozares pakalpojumus, kas ir svarīgi valsts un sabiedrības funkcionēšanai, lai valsts apdraudējuma gadījumā nodrošinātu tās nepārtrauktību, kā arī precizēt normatīvos aktus atbilstoši jaunākajām drošības jomas tendencēm un noteikt konkrētas tiesības Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem sadarbībā ar valsts drošības iestādēm, kā rīkoties valsti apdraudošās situācijās.

Tāpat grozījumos definēts “valsti apdraudošas situācijas” jēdziens. Grozījumi Mobilizācijas likumā tika rosināti, lai ar jaunu likuma pantu noteiktu izņēmumus pilsoņu iesaukšanai aktīvajā dienestā un iedzīvotāju mobilizācijai civilās aizsardzības formējumos vai civilās aizsardzības pasākumu veikšanā.

Saskaņā ar grozījumiem atkarībā no valsts apdraudējuma veida, tā intensitātes un rakstura Ministru kabinets varētu papildināt sākotnējo izņēmumu sarakstu, kurā ir iekļautas gan ievēlētās un ieceltās augstākās amatpersonas, gan amatpersonas, kas pārstāv valsti starptautiskajās organizācijās, valsts un pašvaldības iestāžu vadītāji, amatpersonas, kas veic glābšanas un citus valsts apdraudējuma pārvarēšanas pasākumus.

Grozījumi likumā “Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli” paredz nodrošināt valsts un sabiedrības funkcionēšanas nepārtrauktību valsts apdraudējuma gadījumā izsludināta izņēmuma stāvokļa laikā, papildinot izņēmuma stāvokļa laikā nosakāmos tiesību ierobežojumus, Ministru kabineta tiesības un kārtību, kādā jāveic gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izmaiņas, kā arī nosaka par valsts apdraudējumu atbildīgo valsts pārvaldes iestāžu tiesības valsts apdraudējuma pārvarēšanai saņemt skaidru naudu no Valsts kases konta Latvijas Bankā un nosacījumus skaidrās naudas izņemšanai.

Šobrīd notiek minēto likumprojektu saskaņošana pirms to iesniegšanas Ministru kabinetā.

2019. gadā tika izstrādāta un pieņemta Nacionālās drošības koncepcija, kurā kā viena no prioritātēm militāra apdraudējuma novēršanai tika uzsvērtā visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešana, lai pilnveidotu Latvijas nacionālās atturēšanas spējas, kā arī veidotu sabiedrības noturību pret iespējamajām krīzēm un bruņoto konfliktu satricinājumiem, valsts institūcijām savstarpēji sadarbojoties.

Valstiskuma pamatu pasniegšana Latvijas skolās un sabiedrības izglītošana

Aizsardzības ministrija 2019. gadā turpināja darbu pie Valsts aizsardzības mācības ieviešanas skolās.

2019./2020. mācību gadā valsts aizsardzības mācību apgūst vairāk nekā 1000 skolēni 54 skolās. 2019. gadā sekmīgi noritējusi pirmā valsts aizsardzības mācības vasaras nometne, kurā piedalījās 67 bērni. Sākot ar 2024. gadu, valsts

aizsardzības mācību plānots ieviest kā obligātu mācību priekšmetu visās valsts vidējās izglītības iestādēs. Ir uzsākts darbs pie profesionālās vidusskolas ar militāru ievirzi izveides Rudbāržos, un šobrīd ir sagatavots attiecīgs konceptuālais ziņojums, kas tuvākajā laikā tiks iesniegts izskatīšanai Ministru kabinetā konceptuāla lēmuma pieņemšanai.

Diskusijās par visaptverošo aizsardzību tiek aktīvi iesaistīta sabiedrība. Pēc reģionālajiem semināriem un diskusijām augstskolās turpinās darbs pie jaunās Valsts aizsardzības koncepcijas, kas paredz, ka visaptveroša valsts aizsardzība ir neatņemama nacionālās drošības politikas sastāvdaļa.

Aizsardzības ministrija arī 2019. gadā organizēja seminārus izglītības sistēmas darbiniekiem (skolotājiem, direktoriem un mācību pārziniem) un pašvaldību pārstāvjiem par Latvijas drošības un aizsardzības nozares aktuāliem jautājumiem. 2019. gadā notika četri semināri Kurzemes, Zemgales, Latgales un Rīgas plānošanas reģionos, un tos apmeklēja teju 300 pārstāvji. Sarunu festivālā "LAMPA" notika simulācijas spēle "Krēslas zonā", savukārt vairākās Latvijas skolās un skautu nometnē "Rudens cerība" Madlienā notika krīzes situāciju izspēles tieši skolēniem.

Atsevišķs krīzes scenārija vingrinājums, lai pārbaudītu nozares sagatavotību strādāt potenciālajās ārkārtas situācijās, tika rīkots finanšu sektora pārstāvjiem.

Jāpiemin arī Baltijā pirmā aizsardzībai un drošībai veltītā ziņu portāla "Sargs.lv" izveide un atklāšana 2019. gadā. Portālā ikvienam sabiedrības loceklim ir pieejama aktuālā informācija un padomi rīcībai dažādās krīzes situācijās.

Aizsardzības ministrijas mērķis ir maksimāli nodrošināt visas sabiedrības iesaisti krīzes plānošanā, jo visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas galīgais mērķis ir panākt, lai katra institūcija, uzņēmums, mājsaimniecība un indivīds zinātu savu lomu un rīcību krīzes un kara gadījumā.

Tādēļ arī 2020. gadā ir plānots turpināt dažādu semināru un mācību izspēļu organizēšanu, lai veicinātu valsts un sabiedrības izpratni, noturīgumu un funkcionēšanu krīzes un kara laikā. Tāpat tiks turpināts ministru un valsts sekretāru darba grupu darbs, nodrošinot visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanas jautājumu koordināciju un informācijas apmaiņu augstākajā līmenī.

Ministru prezidenta biedrs, aizsardzības ministrs

Artis Pabriks

Valsts sekretārs

Jānis Garisons

I. Rubļevska
67335088
Ieva.Rublevska@mod.gov.lv